

Afspraak in het bos

20

Veel psychiatrische klinieken hebben een landelijke ligging. Het getuigt van een tijd waarin ruimtelijke segregatie noodzakelijk gedacht werd voor goede geestelijke gezondheidszorg. De vraag is hoe de afgelegen locaties verzoend kunnen worden met de ambitie vandaag om psychiatrie deel te maken van het alledaagse leven.

In psychiatrisch centrum Caritas zorgt een bosrijke omgeving voor ruimtelijke segregatie. Er is het zogenaamde *Bos aan de E40*, het nabij gelegen moerassige bos *Den Vurtzak* en het bos aan de weide grenzend aan de Caritasstraat. Het bos is de plaats waar het welgeordende universum van de kliniek – met haar afgelijnde paviljoenen en gemillimeterd gazon – overgaat in natuur.

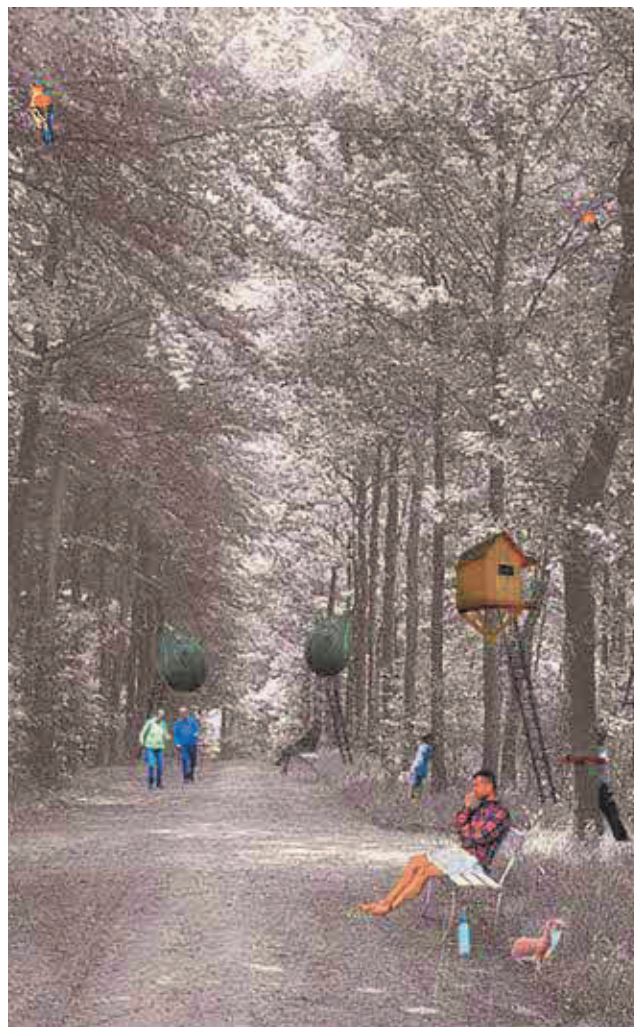
Het bos lijkt vandaag aan institutionele aandacht te ontsnappen. In werkgroepen met artsen, directie, personeel én patiënten komt het bos vooral ter sprake als onmisbare buffer naar het continu razende geluid van de E40. Het bosbeheer is extensief en overgelaten aan de natuurelementen. Een enkeling gebruikt het bos om een wandelingetje te maken.

Als we dieper ingaan op de functie van het bos, komt een rijke ruimtebeleving naar boven. Het bos blijkt méér dan louter decor van het psychiatrisch gebeuren. De werkgroepen benoemen tal van informele activiteiten:

- Ervaren van de seizoenen
- Zintuiglijke beleving (zien, horen, ruiken, voelen, ...)
- Plaats om te dolen
- Ontmoeten van ander leven (natuur, dieren, ...)
- Roepen in de natuur en praten met de natuur
- Met stokken op bomen slaan
- Uitkijken op de autosnelweg en de jachtige wereld
- Plaats voor (heimelijke) ontmoeting
- ...

Het bos als plaats van afzondering is niet nieuw. Het is een terugkerend thema in de romantische kunst. In *Le déjeuner sur l'herbe* (1862) van Édouard Manet verschijnt het bos als de plaats waar het individu zich terug trekt van het hectische leven in de industriële stad. In dezelfde tijdsgeschiedenis vormt het bos de buffer die de psychiatrische patiënt separeert en beschermt tegen de kwalijke invloeden van de stad.

Het informele gebruik van het bos in Caritas duidt op nog iets meer. Het bos is de plaats om tijdelijk te ontsnappen uit het ziekenhuisuniversum. Ook deze functie van het bos is niet nieuw, maar lijkt in vergetelheid geraakt. De historische foto's

uit de archieven van PC Caritas tonen hoe het bos aangelegd werd ten tijde van de bouw van het ziekenhuis – de bomen zijn relatief jong. We zien een inrichting van het bos met o.a. trapjes, zitbanken, kappelletjes, dreven, wandelpaden en nog meer.

De werkgroepen formuleerden hiermee twee ruimtelijke scenario's voor een update van het bos.

1) In het **activiteitenplan** doorkruisen verschillende parcours (wandel-, fiets- en mountainbikeparcours) het bos. Een aantal knooppunten op het plan zijn het actief bos met een touwenparcours en avontuurpark. Deze activiteiten staan in relatie met de activiteitenzone die uitgebouwd wordt rond het voormalige Sint-Jozefgebouw centraal op de campus.

2) In het **rustplan** worden een aantal rustplekken rond het psychiatrisch centrum met elkaar verbonden door een wandelpad. In het bos worden verschillende plekken in het bos ingericht zoals een omsloten ruimte voor time-out, een bosatelier voor kunst of muziek, een bosvijver, een dierenweide, etc.

Een symbool voor het verleden van afzondering en taboe functioneert zo als unieke kwaliteit van het psychiatrisch centrum van de toekomst. Het bos is de noodzakelijke marge die het psychiatrische centrum laat functioneren als attractiepool voor externen (niet-patiënten) en aanknoopt met reguliere recreatieve netwerken.

De uitdaging is om het bos terug toegankelijk te maken zonder het een directe zorgfunctie toe te schrijven (het bos moet geen onderdeel worden van het therapeutisch milieu) en zonder het al te veel te regelen (het bos moet vrijplaats blijven).

Gideon Boie en Fie Vandamme

Bavo / Faculteit Architectuur KU Leuven